

تیگه‌هی ریتمی د ناڤ میتودین ره‌خنه‌بییدا

پ. د. محهمه د به‌کر محهمه د

د. مسعود جمیل رشید

زانکویا دهوک - فاکولتیییا زانستین مروّقایه‌تی - سکولا ئادابی

پیشه‌کی

د شیاندا نینه، باس ل شعرئ بهیته کرن و ل ریتمی نه‌هیته کرن، ئانکو هەر ژ ده‌سپیکئی هه‌ست ب هندئ هاتیه کرن کو ریتم بربرئا شعرییه و ل سهر ئه‌فی بنه‌مایئ ب دریژی باس ل ریتما شعرئ هاتیه کرن، ئه‌فجا وه‌کو کیش یان ژئ وه‌کو ریتم. ئه‌فی گرنگییا ریتمی د شعریدا، د ناڤ زوربه‌یا میتودین ره‌خنه‌بییدا ره‌نگفه‌دایه، ب تایبته ئه‌وین پتر ل سهر شعرئ درواستن.

ئه‌ف فه‌کولینه ل سهر دوو باسان هاتیه دابه‌شکرن، باسئ ئیکئی یئ تایبته بو گرنگترین تیگه‌هین گشتیین ریتمی و ئه‌و تیگه‌ه ل دویف دیتنا (س. م. بوندی) هاتینه دیارکرن. باسئ دوویئ یئ تایبته بو تیگه‌هین ریتمی د ناڤ میتودین ره‌خنه‌بییدا. میتودین ره‌خنه‌یی ژئ ل سهر سئ جوران هاتینه دابه‌شکرن: میتودین کلاسیکی (هه‌می میتودین ره‌خنه‌یی بین به‌ری فورمالستیی ب خوڤه دگریت)، میتودین ئستاتیکی (ئه‌وان میتودان بخوڤه دگریت ئه‌وین باس ل فورمی شعرئ دکهن و چاوانیا گوتنا (نقیسینا) شعرئ) و میتودین زمانقانی

(ئەو مېتودىن يېن كەرەستەيېن زىمانى بۇ شلۇقە كرنا شعرى بكاردهينن)، د نائ ئەقان مېتوداندا باس ل ديتنېن ھندەك رەخنەگران ھاتىە كرن، بۇ نموونە يېن كلاسېكى (ئەفلاتون و ئەرستو) و بۇ فۇرمالستىيەتې (تېنانوف) ھاتىە وەرگرتن، بۇ رەخنا نوى ژى (ئليوت و ريتشاردن) و بۇ مېتودېن بونياتگەرى و شىوازگەرىي (جاكوبسون) و بۇ مېتودا رەخنا رېتىمى (ھنرى ميشونىك)، چونكى ئەف نائىت ھاتىنە دياركرن ئەو رەخنەگرن يېن پتر ژ رەخنەگرېن دى باس ل رېتىمى كرى. ل گەل ھەر بەرىخۇدانەكا رېتىمى د نائ ھەر مېتودەكىدا نموونەكا شعرا كوردى ھاتىە شلۇقەكرن.

۱- تىگەھىن سەرەكىين رېتىمى:

ب گەلەك شىوھىان باس ل تىگەھىن رېتىمى ھاتىيە كرن و ھەر نقىسەرەك يان رەخنەگرەك ب رەنگەكى بەرىخۇ ددەتې، بەلى زەلالترين بەرىخۇدانا تىگەھىن رېتىمى ژ لايى (م. س. بوندى)قە ھاتىيە ئەنجامدان، بوندى چار تىگەھان يېن بۇ رېتىمى دەيتنە بكارھىنان باس دكەت، تىگەھە ژى ئەقېن ل خوارىنە:

۱-۱- تىگەھى رېتىمى قەگەرى ھونەرى:

ل دويف ئەقى تىگەھى ب تنى ئەو كرىار رېتىمى قەدگەرن، ئەويىن ب شىوھەكى رېكخستى و رېكوپىك دروست دېن، ئەويىن سروسشتى ئەوان پترى ئاسايى و قەگەرىي ب خۇقە دگرن، ئانكو دووبارەكرنا كۆمەكا دياردېن وەكئىك. كرىارىن ب ئەقى رېكخستى د ھەمى ھونەراندا ھەنە، گەلەك شعر ل سەر بنەمايى دووبارەكرنا قەگەرا بېرگەيان ھاتىنە دانان. ديسان ھژمارەكا مەزنا كارېن موزىكى (ب تايبەت كارېن سەمايى) ب رەنگەكى دويقئىكى ھاتىنە دانان (بوندى، ۲۰۱۳: ۱۵-۱۹). بۇ نموونە دەمى مروف گوھى خۇ ددەتە موزىكەكى

ل دويف ريتما ئهوى ههستين مه د هينه ههژاندن، ئەڤجا يا بله زيان هيدى بيت.

۱-۲- تىگهه ريتمىي فهگهري سروشتى:

كارهينانا ريتمى د زانستين ديژيدا ههيه، ئەو كارهينانا مه رهم ژى بزاقه كا سادها فهگهر (دهورى)، بهلى ئەف تىگهه ژ ههستا ئىكسه را مروقى دهيهت جوداكرن و ژ سيمايى خويه تىي يى بيه شدكهت. له ورا هندهك جارن په يفا ريتم د فيزيك و فيزيولوژيا و زانستين ديژيدا دهيهت كارهينان. بو نمونه ئەم ههست ب بزاقين دهورين ناقخوين لهشين خودا ناكهين، ب تنى ب رىكا فيزيولوژيايى ئەم ب هه بوونا ئەوى دحه سين، ئەقان دياردان كارتىكرن ل سه ر بارى مه يى دهروونى نينه (بوندى، ۲۰۱۳: ۱۹-۲۳).

گرنگرين جوداهى د ناقبه را ريتما سروشتى و ريتما هونه ريدا ئەفنين ل خورائنه:

أ- په يوهندى د ناقبه را رهگه زين ريتما سروشتيدا دديارن و ب ساناهى دهينه دهستنيشانكرن، بهلى د جورى هونه ريدا پتر د ئالوز و ليكداينه.

ب- د جورى دووييدا ب ساناهى ههست ب ريتمى و په يوهنديان دهيهت كرن، بهلى د جورى ئىكيدا پيدفسيه روشه نبيرييهت و هزر رولى خو ببينن.

ت- په يوهندى د ناقبه را رهگه زين ريتما دووييدا گه لهك د ريكخستينه، بهلى د جورى ئىكيدا ئالوز و بهرزهنه (علوان، ئينته پريت، ۱۵-۱۶).

۱-۳- تیگه‌هی ریتیمی "جهی":

په‌یفا ریتیمی واتایه‌کا دی ژی هه‌یه، ئەو واتایا ئەم د کارین نقیسیکیین ل دور هونه‌ری نیگارکیشیی و زمانی هونه‌رمه‌ند و په‌یکه‌رتاش و ته‌لارسازاندا دبیین. ژ هه‌مان تیگه‌هی به‌ربه‌لاقی ئەقی په‌یقی، بسپۆرین بواری هونه‌ری نیگارکیشیی و ل دویف ریکین خو، رادین ب گوهورپین و به‌رفره‌هکرنا واتایا ئەوی تا دوماهیک راده. ل قیری باسکرن ل ریتیمی به‌روفاژی کارهینانا ئەوی یا ئاسایی و تاییه‌ته، ئانکو نه ب تنی ل دور ریکخستنا ده‌مییه، به‌لکو د گه‌لدا باس ل یاسا و دیاردین جهی و دابه‌شکرنا ریکخستیا ره‌گه‌زین جهییه. بو نمونه زانایین هونه‌ری باس ل ریتما تابلوی و ریتما پیشیا ئاگاهی و ریتما دویشیها‌تتا فه‌گه‌را زه‌خره‌فی... هتد، دکهن، دیاره مه‌رم ژی گوهورپینه‌کا ریکخستیا - هه‌ر وه‌کی د دیاردین ده‌میدا چیدین- جه‌گرتنا دیارده‌کی ل جهی ئیکا دی نینه (بوندی، سال نییه: ۲۳-۲۶). پیدقییه ئاماژی ب ریتما شیوه‌کارییا شعری بده‌ین، چونکی ئەو ژی جوړه‌کی ریتیمییه پتر ل گه‌ل شعرین هه‌چه‌رخدا ده‌یته بکارهینان، هه‌ر چه‌نده ((گریدانا د ناقبه‌را شاعر و هونه‌ری شیوه‌کاریدا ب شیوه‌کی دیار بو چه‌رخنی نوزدی ل ئەوروپا دزقریت)) (جودات، ۲۰۱۱: ۹۷). به‌لی ئەو ریتما ل قیری ئەم باس دکهن (ریتما جهی) یا جودایه ژ ئەوی ریتما شعرییا شیوه‌کاری.

۱-۴- تیگه‌هی ریتیمی زمانی:

ریتیمی تیگه‌هه‌کی دی ژی هه‌یه، ئەو تیگه‌هی پرانییا جاران ئەم د ناف کارین زمانیدا دبیین، د شیاندایه بیژین کو ئەف تیگه‌هه ل دویف ناقه‌روکا ئەوی، یی هه‌قدژه ل گه‌ل تیگه‌هین به‌ری نوکه هاتینه باسکرن، ل قیری سیمایی ئیکانه‌یین وه‌سفکه‌ری ئەقی تیگه‌هی،

سیمای پرمییه، یی کو د کارهینانا هونه رییا زارافی رپتمیدا هاتییه لادان.

مه رها زمانزانان ژ رپتمی، رپکوپیکی و رپکخستنا ره گه زان نینه، دیسان ههسته کرنا ئیکسه را ب ئەفی رپکخستنی ژی نینه، به لکو دابه شکرنا ده مییا ره گه زین ژیکجودایه (ژ لایی جورا تینیقه). له ورا مه رج نینه ئەف دابه شبوون و ژیکجودابوونه رپکخستی بن (درپتمداربن). هه می دابه شکرنین ره گه زان د ده میدا و هه می دابه شکرنین ئاخفتنی و کریارا ئاخفتنی ب رپتم دهینه نا فکرن (بوندی، سال نییه: ۲۷).

ب شیوه کی گشتی، ئە گه ر بزقرینه فه بو بنه مایی فه لسه فیی رپتمی، دی دیار بیت کو ئەف په یقه ژ لایی دانهرین (تیورا زهرری) فه هاتییه بکارهینان، ب تاییه تی (دیموکریتس) و (لوسیپی). چونکی ئەوان ئەو په یقه بکارهینایه و کریه کلیلا رییازا خو و ئەف باسکرنین دیموکریتسی، (ئهرستوی) بو مه پاراستینه. د فه لسه فا ئە یونیدا هه ر تشته ک ژ زه ررا پیکده ییت و ل دویف هه ر تشته کی رپکخستنا ئەوان دهیته گوهورین (الفرحان، ۲۰۱۲).

۱- رپتم د ناف میتودین ره خنه ییدا: گه له ک میتودین ره خنه یی هاتینه دانان و هه ر میتوده کی گرنگی ب لایه نه کی دیار کری دایه، هنده ک ژ ئەوا میتودان گرنگی ب "چاوانیا" به ره ه می ئە ده بی دایه، هنده کین دی گرنگی ب "چ گو تنی" دایه و هنده کان ژی هه ر دوو پیکفه گریداینه. ب شیوه کی گشتی و ل دویف تاییه تمه ندیین ئەوان ئەم دشیین سئ جوره میتودین ره خنه یی ده ستنیشان بکه ین، هه ر وه کی (د. محه مه د به کری) (بکر، ۲۰۱۱) د وانه یین خو یین دکتوراییدا دیار کرین:

۱-۱- ریتم د ناډ میتوډین کلاسیکیدا:

مه به ست ژئی ټو دیتنین ره خنه یینه بین گرنګی پتر ب لایه نین دهرقه یی ټه ده بی ددهن، ژ لایق فورمی ژیفه پتر گرنګی ب کیش و سهروای ددهن نه کو ریتمی، ژ ټه وان میتوډان ژی (کلاسیزم و رومانسیزم ... هتد). دهیته زانین کو هزر و دیتنین ټه فلاتونی و ټه رستوی د بواری شلوڤه کرنا کیش و سهروایین شعریدا کاریګه ری ل سهر ټه فان هه می میتوډین که فن هه بوویه.

(ټه فلاتون ٤٢٧-٣٤٧ ب.ز) دبینیت، کو (هه فګونجان) یاسایا ئستاتیکایی یه، به لی ټه رستو (٣٨٤-٣٢٢ ب.ز) دبینیت سیسته م و ګونجان تاییه تمه ندیین ګه وهه ریین ئستاتیکایی نه (حمدان، ١٩٩٧: ٢٢). ئانکو ههر دوو ل ګه ل ټه وی چه ندینه، کو ریتم: ګونجان و سیسته م، بنه مایین ئستاتیکایینه. ټه فلاتونی سنوره ک بو واتایا (ریتمی) دانا و د پهرتووکا سفره دا (مه ټه ده دا) باس ل ریتما بله ز و هیدیاتی و ګونجانا ئاوازان دکه ت. وه کی ریتما سه مایی و زقرینا لاشی مرؤقی. ټه رستوی په یفا ریتم د (وینه ی) دا سنوردارکریه، چونکی تشت ب دیتنا ټه وی جودا دبن، وه که ه ف دبن ب ریکا ریتمین خو، ئانکو وینه یین خو (الوهایی، ٢٠٠٧).

ټه رستو د پهرتووکا هونه ری شعریدا دبیزیت: ((پالده ری سهره کی یی شعرئ بو دوو ټه ګه ران ټه دګه ریت: ګه ریزا لاسایکرنی و ګه ریزا موزیکئی یان هه سترن ب ئاوازه یی)) (انیس، ١٩٥٢: ١٢). ل جهه کی دی ټه رستوی دبیزیت: تراژیدیا و کومیدیا ژ ټه نجامی ګه شه کرنا سرودین ئایینین یونانی په یدابوویه و ب دیتنا ټه وی ((زمانی لاواز ل به رامبه ری زمانی ره وان و بلند پاشفه زقری و کیشا تروکی - یا کو پتر ل ګه ل سه مایی دګونجیت - ل به رامبه ر

کیشا ئەياممیک پاشفە زفړی یا کو پتر ل گەل ریتما ئاخفتنی
 دگونجیت)) (حمادە، سال نییە: ۱۷). پیدفییە ل فیرە دیار بکەین کو
 مەبەستا ئەفلاتون و ئەرستوی ژ موزیکا شعری پتر (کیش
 وسەروانە) نەکو ریتم، ئانکو هەر دوو ریتمی وەکو پارچەک ژ
 کیشی دبینن. ئەف دیتنن ئەوان (ب تایبەتی بین ئەرستوی) د ناف
 دیتنن زانا و فەیلەسوفین موسلمان ژیدا رەنگفەدایە، ب واتایەکا دی
 (زۆربەیا فەیلەسوفین موسلمان ل گەل هندی بوون کو شعر ژ
 تەخەبیل) و کیشی پیکدەیت، بەلی هەمیان وەکو ئەرستوی
 (تەخەبیل) پیش کیشی دئێخست) (الروبی، ۱۹۸۳: ۲۳۱). چونکی
 ئەگەر ئاخفتن یا کیشدار ژی بیت، بیی خەیاڵ نابیتە شعر، ئانکو
 کیش نەشیت ب تنی شعر و پەخشانی ژیک جودا بکەت، ئەفە دیتنا
 فارابی (۸۷۴-۹۵۰) و ئیین سینای (۹۸۰-۱۰۳۷) ژی بوو.

دیتنن ئەفلاتونی و ئەرستوی بوونە بنەما بو رەخنە و ریبازین
 ئەدەبیین ئەوروپی، لەورا پرانییا رەخنەگران ل دویف تینگەهی
 ئەفلاتونی بو ریتمی دچن، ئەوژی دبنە دوو دەستە: هەندەک ژ ئەوان
 نەزعا (فیتاگوری ۵۸۰-۵۰۰ ب.ز) وەردگرن و ریتمی دکەنە هژمارە،
 و بنەمای ئەوئ ژی ریکخستنه، دەستەیا دووئ نەزعاکا (هیراکیلیتی
 ۵۰۰ ب.ز) وەردگرن و ریتمی دکەنە جۆراتی و بنەمای ئەوئ بزاقە.

ئەگەر بنیاتی ریتمی نموونین ل خواری ل دویف ریبازین
 کلاسیکی بەینە شلۆفەکرن، دی ب ئەفی رەنگی بن:

أ- نموونه بو شعرا کلاسیکیا کوردی:

وامیسلی ماهیکی تەواوە پرووی نیگاری ئەو

گۆل لە باغی بۆنی دەروا هەر بەوینەیی بۆی ئەو

ٲاهى من وهخته بسووتينى سه ما و ساكنين
چى بكه م ئهى خوا له دهست جه ورو جه فاو به دخوى ئه و
نايته داوى كه مهندم ئه و غه زاله چينى يه
را ده كا ده روا كه زانى من ده چم بو سويى ئه و
هه م نشينيتى به دائم ئه و ره قيبه ي پروره شه
پيى ده ليت تا بمكوژى به م ديده ي جادويى ئه و
يا ئيلاهى فرسه تى تاريك كه وي يه ك ده فعه ي
(عاصم) ي بي چاره خادم بي له بهر ئه و كو يى ئه و
(معروف، ٢٠١٢: ١٣٨)

۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
وا	می	سلی	ما	هی	کی	ته	وا	وه	روو	یی	نی	گا	ری	ئو
گول	له	با	غی	بۆ	نی	دهر	وا	ههر	به	وئ	تهی	بۆ	یی	ئو
ئا	هی	من	وهخ	ته	ب	سوو	تی	نی	سه	ما	و	سا	ک	نین
چی	ب	کهم	ئهی	خوا	له	دهست	جهو	رو	جه	فاو	بهه	خۆ	یی	ئو
نا	یی	ته	دا	وی	که	مهن	دم	ئو	غه	زا	له	چی	نی	یه
را	ده	کا	دهر	وا	که	زا	نی	من	ده	چم	بۆ	سو	یی	ئو
ههم	ن	شی	نی	تی	به	دا	ئم	ئو	ره	قی	بهی	روو	ره	شه
پنی	ده	لیت	تا	بم	کو	ژی	بهم	دی	ده	یی	جا	دوو	یی	ئو
یا	ئی	لا	هی	فر	سه	تی	تا	ریک	که	وئ	پهک	دهف	عه	یین
عا	ص	می	بی	چا	ره	خا	دم	بی	له	بهه	ئو	کو	یی	ئو
فاعیلتون				فاعیلتون				فاعیلتون				فاعیلون		
سالم				سالم				سالم				مه‌حزوف		

ئەگەر بەرپۆخۆ بدهینه نموونا ل سهری، دئ دیار بیت کو د شلۆقه‌کرنیدا هیچ ئاماژه‌ک بۆ نافه‌رۆکا شعرئ و کارتیکرنا ئه‌وی ل سهر ریتمی نه‌هاتیه کرن، چونکی ب تنئ ل دویف هنده‌ک یاسایین پیشوه‌خت ده‌یتته شلۆقه‌کرن، به‌لئ دبیت گه‌له‌ک لایه‌نین دینن ریتمی تیدا هه‌بن، بۆ نمونه ده‌نگئ (و) ژ بهه په‌یقین سه‌روایی ب به‌رفره‌هی د ناف شعریدا ره‌نگه‌دایه.

أ- نموونا بۆ شعرا فلکۆریا کوردی:

ئەگەر نموونا فلکۆرییا ل خوارئ ژ لایئ ریتمیقه شلۆقه‌بکرن، دئ دیار بیت ئه‌و ژئ ل دویف ریبارین کلاسیکی ب تنئ ئاماژه ب هنده‌ک لایه‌نین ده‌ره‌کی ده‌یتته کرن، ب ئەقی ره‌نگئ ل خوارئ:

تهنیا داریک بیم کینیک له پام بی
 گهل گهل نازارهیل دایم له سام بی
 ئیسه پیرییمه په لگم رزیایه
 گهل گهل نازارهیل ئه لیم توریایه (موکری، ۱۹۹۹: ۳۶)

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
بی	پام	له	نیک	کی	بیم	ریک	دا	یا	تهن
بی	سام	له	یم	دا	رهیل	زا	نا	گهل	گهل
۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
یه	یا	رز	گم	پهل	مه	بی	پیر	سه	ئی
یه	یا	تور	لیم	ئه	رهیل	زا	نا	گهل	گهل
۵					۵				

راوستیانایه واتایی

راوستیانایه واتایی

دیاره د ئه ئی شلوڤه کرنی ژیدا باس ل گه له ک خالیته کاریگه ر ل
 سه ریتمی نه هاتیه کرن، ب تنی کیش و سه روا ل گهل راوستیانین
 واتایی هاتیه باس کرن.

۱-۱- رېتم د ناف میتودین ئستاتیکیدا:

ل دویف بهریخودانین ئەفان میتودان، رېتم ژى وهكى هەر لایه نهكى دىي شعري رادبیت ب گيرانا ئەرکهكى ئستاتیکى و بىي رېتم شعر جوان و ریک و پیک نابیت. چونكى ئەو بهریخو ددهنه ئەدهبى وهكو "چاوا گوتن" نه كو "چ گوتن"، هەر دوو میتودین (فۆرمالستین رووس) و (رهخنا نوى) دچنه د ناف ئەفى قافارتییدا:

۱-۲-۲- رېتم د ناف میتودا فۆرمالستین رووسدا:

راسته رېتمى د کارین فۆرمالستاندا جههكى سه رهكى نه بوو، بهلى ئەو ئیکه م کهس بوون گازیکرى، كو رېتم ل گهل گوتارا شعري بهیته باسکرن. رېتم بزاقه که ب شیوهكى تايهت دهیته نیشانان، له ورا يا باشتتر ئەوه (گوتارا شعري وهكو رېتم بهیته هژمارتن، نهكو بیته لایه نهكى دهرهكى. فۆرمالست د ئەوى باوه ریدانه كو کریارین زمانیین فۆرمیین گوتن تییدا دچیت بنه مایى بوهایى ئەوینه، ژ بهر هندى رهگه زین دهنكى و ئاوازه یی و رېتمى، نه ب تنى خوشیه کا دهره کینه و ل گهل هزرى دچن، بهلکو ئەو فۆرمى (شیوى) ههستیاری دهربرینا هزرینه یین كو تییدا دهر دکه قیت و گه شه یی دکهت) (حیزم، ۲۰۰۵).

فۆرمالستان گرنكى ب گه له ک لایه نین ئەدهبى دایه، بهلى ئەو لایه نین نیزیكى رېتمى دبن، ئەفین ل خوارینه:

أ- تیگه هی دینامیهت:

(تینانوف ۱۸۹۴-۱۹۴۳) هه ولدایه گه شه یی ب تیگه هی دینامیه تی بکهت و کارى هونه رى د ناف ئەویدا دروست بکهت، چونكى بهرهمى ئەدهبى دینامیه کا کشتیه و دروستبوونا رېتمى ژى بو

ئەوئى دزقپىت. ل دويىف تىنانوفى (بەرزبونا ھندەك ھۆكاران ل سەر كىستى ھندەككىن دى، ب واتايەكا دى بلندبونا ھندەك ھۆكاران و نزمبونا ھندەككىن دى كارى ئەدەبى ل دويىف رېتمەكا دياركرى رىكدئىخىت) (خگىب، ۱۹۸۲: ۷۸). تىنانوف رېتمى د ناڤ سەرجمى كارى ھونەرىدا دبىنىت و كارتىكرنا ئەوئى ب دىنامىيەتئقە گرئدەت، ئانكو (پەيوەندىيىن د كارى ھونەرىدا دروست دبن، نە بتنى پەيوەندىيىن پىكھاتەيىنە، بەلكو پەيوەندىيىن ھەڧركى و ھاتن و چوونىنە، دىنامىيەتەكە چەند تەفاعول و ناڧئىكچوون بەرفرەه ببىت، دى ئەوئى بەرفرەه ببىت، دىرا شعرى ژى ب ئەڧى رەنگىيە، چەند ھەڧركى و تەفاعول بەيىتە گوھورين، دى پەيوەندىا د ناڧبەرا ھوكارى زال و ھوكارىن دىيىن پىكھەگرئىداى ھىتە گوھورين ل دويىف بوھايى ئەوئى يى ئەركى، ئەڧ گوھورينە مەرجمەكى سەرەككىيە بو دىنامىيەتە تىكىستى و ل دويىف رىكخستنا ئەوئى دىنامىيەت پەيدا دبىت) (حىزم، ۲۰۰۵). ئانكو ل دويىف فۇرمالستان ھەمى كارى ئەدەبى پىكھە يى گرئدايە و رېتم ب ئەركى سەركىي ئەڧى گرئدانى رادبىت ب تايبەتى د شعرىدا.

فۇرمالستان گرنگىيەكا تايبەت داىە (بەيتا) شعرى و ئەو وەكو يەكەيا سەرەككىيا رېتمى دەيىتە ھژمارتن. چونكى رېتم بزاقەكە ب رىكا ئەوئى دىرا شعرى دەيىتە تىگەھشتن، بلا دىرا شعرى بكەڧىتە ل بن ياسايىن رېتمى ژىڧە و ئەو دەيىنە ھژمارتن تايبەتمەندىيا دىرا شعرى، لەورا پىدڧىيە رېتم ببىتە دەسپىكا بەرىخۇدانا دىرا شعرى. بەلى نايىت بوھايى ئەوئى دەلالى بەيىتە ژبىر كرن. ل دويىف تىگەھشتنا فۇرمالستان ((ب تايبەت يا تىنانوفى پىدڧىيە دىرا شعرى تاك و جودا بەيىتە وەرگرتن، ئانكو نە وەكى شعر ھەمى، چونكى ئەگەر ھەمى دىر پىكھە ل دويىف ەرووزى بەيىنە وەرگرتن دى

شیوه‌کی ئالی وەرگریت و یا پیشببینیکی بیت و چ دینامیه‌ت تیدا
 نامینیت)) (حیزم، ۲۰۰۵). ب واتایه‌کا دی به‌یتا شعری ریتمه‌کا جودا
 ژ ریتما گشتیا شعری هه‌یه، له‌ورا ژ بلی دینامیه‌تی پیدئیه ریتم د
 ناف به‌یتا شعری ژیدا هه‌بیت.

ب- ریتم د ناقبه‌را شعر و په‌خشانیدا:

ل ده‌ف فۆرمالستان ریتم تایبه‌تمه‌ندییا هه‌ره به‌رچا‌فا زمانێ
 شعرییه، هه‌رچه‌نده ئه‌و ناقه‌شیرن کو د په‌خشانی ژیدا ریتم هه‌یه،
 به‌لی ریتم د په‌خشانیدا ب ئه‌رکی سه‌نته‌ری (میحوه‌ری) رانا‌بیت
 (فچل، ۱۹۹۸: ۵۰). ئانکو هه‌ر ده‌می ریتم د شعریدا یا ریکخستی
 نه‌بیت دئ شعر تیکچیت.

فۆرمالست دبینن کو ئه‌گه‌ر په‌خشانی ژێ ریتم تیدا بیت هه‌یچ
 ئاریشه‌ک نینه ماده‌م تایبه‌تمه‌ندییا هه‌ر ئیک ژ وئ و شعری یا
 جودابیت. لی جیاوازییا ئه‌وان ئه‌وه (مه‌رج نینه د شعریدا په‌یف بۆ
 واتایا خو یا دروست به‌یته‌ بکاره‌ینان، ئانکو یا گرنگ ریکخستنا
 په‌یفیه د ناف سیسته‌می پیکهاته‌بییدا نه‌کو واتا) (فضل، ۱۹۹۸: ۵۰).

ب شیوه‌کی گشتی ریتم ل دو‌یف دیتنن فۆرمالسان ل سه‌ر دوو
 لایه‌نین سه‌رکیدا ده‌یته‌ باسکرن، یئ ئیکی تیگه‌هی دینامیه‌ته و یئ
 دووئ ژێ باسکرن ل هه‌بوونا ریتمییه د په‌خشانی ژیدا وه‌کی
 شعری. ئه‌م دشینن ئه‌فی نموونا ل خواری بۆ بنیاتی ریتمی ل دو‌یف
 تیگه‌هی دینامیه‌تی شلۆقه‌بکه‌ین:

- چاقیت ته یار ٤
- دو چه‌په‌رن ٤
- دو سه‌نگه‌رن ٤

مژیلانکیت ته تفهنگیت لویلی کهلن	۴+۴+۴
هی هی پهری	۴
پیله .. پیله	۴
ئەز د خەدەنگا چاقیت تەدا	۴+۴
وەکی عەمی گۆزی بژیم	۴+۴
لی نه بو میرانیی و هند	۴+۴
ناقئ من بچیت باژیر و گوند	۴+۴
بەلکو بو ژینه کا بلند (تەیب، ۲۰۰۹: ۷۹)	۴+۴

ب دیتنا فۆرمالستان، پیدقییه ئەم شعرئ هەمی پیکه وەر بگرین، ژ لایئ ئاسۆیی و ستوونیکه، چونکی هەمی پیکه دینامیه تەکا هەی و ره چاکرنا ئەوی یا پیدقییه، بو نمونه بنیاتی ریتما دەرەکیا ئەقی ھۆزانا ئازاد ژ یەکا یا (۴) برگەیی پیکهیت، کو جار تەک و جار ژی دوبارە کری هاتیه بکارهینان. ژ لایەکی دیکه تاکو پەیفکا (کهلن) ریتم و ئاوازیئ ئەوی دبلندن، چونکی پەیفقین بلەز و شدیاینه و دەنگی (۵) گەلەک جار ان هاتیه دوبارە کرن، بەلی پشتی پەیفکا (کهلن) ریتمه کا رحەت و سەر وایه کا سفکتر هاتیه بکارهینان، چونکی واتایا ھۆزانی ژ شەری بەرەف قیان و دلداریی چوو یه، دیسان ل دەستپیکا ھۆزانی ریزین کورت هاتینه بکارهینان پاشی ریز دریز بووینه، ئەف کارلیکرن و ناقیکدا چوو نه د ھۆزانی دا گریدی واتایه هەر وەکی چاوا یا گریدی فۆرمیه، ئانکو فۆرم بوو یه ریکا چاوانی گوتنا ھۆزانی، پیدقییه دەمی بەحسکرنا ریتمی ئەف ئۆرگانیزمه پیشچاف بەینه وەرگرتن، ئانکو چاوانیا گوتنا ھۆزانی فۆرمی ھۆزانی دروست

کریه، چونکی ئەو ب ریکا فونیم و برگه‌یان شیاپه هۆزانی و واتایا ئەوئ ل گەل خو ببهت.

۲-۱-۲- ریتم دناف میتودا رهخنا نویدا:

گه‌له‌ک نقیسه‌ر و ره‌خنه‌گر د میتودا ره‌خنا نویدا دیاردبن، به‌لی ئەوین ژ هه‌میان پتر باس ل ریتمی د نواف کارین خودا کری، ئلیوت و ریتشاردن، ئەوژی هنده‌ک دیتنان ل دور ریتمی دیاردکن، ئەو دیتن نیزیکی فورمالستین رووسن و ژ لایه‌کی دیقه نیزیکی دیتنین میتودین زمانقانی دبن.

(ت. س. ئلیوت (۱۸۸۸-۱۹۶۵) گه‌له‌ک باس ل ریتمی دناقبه‌را زمانئ شعری و زمانئ روژانه‌دا دکه‌ت، بو نمونه ئلیوت دبینیت، کو (شعرا ئنگلیزی ب گه‌له‌ک ره‌گه‌زان گاریگه‌ر بوویه، هه‌ر ئیک ژ ژیده‌ره‌کی هاتیه، ریتما ئەنگلو سه‌کسونی، فه‌رنسیا نورماندی و ریتما ئینگلیزی و سکوتله‌ندی، ئەقانا هه‌میان تاییه‌تمه‌ندییه‌ک دایی زیده‌باری ریتما لاتینی و ئیتالی و ئسپانی و فره‌نسی و هه‌ر ئیک ل سه‌ر ده‌مه‌کی جودا، به‌لی یاسایه‌کا سروشتی هه‌یه به‌یتره‌ ژ وان هه‌می ره‌وتان و کاریگه‌ریین ژ ده‌رڤه و رابردووی هاتین، ئەوژی ئەو یاسایه‌کو نابیت شعر گه‌له‌ک ژ زمانئ روژانه‌یی ئاسایی یی ئەم بکارده‌یین و گوهلیدبین دویر بکه‌ین) (النویهی، ۱۹۶۴: ۱۷). ئانکو پیدقییه دناقبه‌را شعر و زمانئ هه‌ڤه‌رخئ شعریدا تشته‌ک هه‌بیت کو خوینده‌قان (گوهدار) تیگه‌هیت ئانکو دقیت موسیقا شعری د زمانئ روژانه‌دا بیت، به‌لی یا نامۆ نه‌بیت بو خوینده‌قانی هه‌مان چه‌رخدا دژیت.

خالا دیبا ئلیوت باس دکه‌ت، ئەوه‌کو نه‌مه‌رجه هه‌ر ده‌م نیزیکیاتی بیه‌ ریتم، به‌لکو دبیت دویراتی ژئ وه‌کو ریتم به‌یته

هژمارتن، ئانکو (یا دروست نینه ئەم هزر بکهین، کو هەر شعرهکی پیدقییه ههڤگونجانا ئاوازهیی ههبيت، چونکی ئەو ب تنی رهگهزهکی موزیکا دهنگانه ... دبیت دويراتییا دهنگان ژى بته ریتم، پیدقییه د شعریدا بلنبدوون و نزمبوون ههبن، تاكو ل گهلهستا مروڤان بگونجیت) (حمدان، ۱۹۹۷: ۲۵).

(ریتشاردی ۱۸۹۳-۱۹۷۹) ژ ئلیوتی پتر د ناڤ ریتمیدا دچیت و ئەو دبینیت، کو ریتم د پهخشانییدا یا چاقهریکری نینه، بهلی د شعریدا پترا چاقهریکریه، ئانکو دهنگین دپه یقاندای ب تنی بریکا ریتمی دگههه دوماهیک هیزا خو (رتشاردن، ۲۰۰۵: ۱۸۵-۱۸۸). دیسان ئەو ل جههکی دی دبیتیت: (ریتم کومهکا سوپرایزانه (موفاجهئانه) یین نه چاقهریکری، هه دهمی دچاقهریکری بوون دی د بی تام بن و بوها نامینیت) (رتشاردن، ۲۰۰۵: ۱۸۸-۱۸۹).

ب دیتنا ریتشاردی (ریتم چالاکیهکا دهروونیه ل دهڤ وهرگری، ئانکو تشتهک نینه دهنگاندا، بهلکو د راستیدا ریتما چالاکین دهروونیه یین کو نه ب تنی دهنگان دبینیت، بهلکو ههست و واتایان ژى) (اسیه، ۲۰۰۸: ۶۷). ب دیتنا ریتشاردی کیش ژى دشیت ببیته وینهک ژ وینه یین ریتمی و په یوه ندیین زیده تر د ناقبه را په یقاندای دروست بکهت (رتشاردن، ۲۰۰۵: ۱۹۳). ئەڤ بهریخودانا ریتشاردی د ناڤ بهرهمین گهلهک رهخهگرین دی ژیدا دیاردبیت و ل سهه دهمی نوی کیش وهکو پارچهکا ریتمی دهیته هژمارتن.

ئهگه ر نموونال خواری، ئەوا ژ (مهه و زینا ئەحمه دی خانى) هاتیه وهرگرتن، ل دویڤ دیتنا (ئلیوتی) شلوڤه بکهین، کو ب دیتنا ئەوی شعرا ئنگلیزی ب گهلهک ریتمین زمانین دیتر کاریگه بوویه، دی بینین کو مهه و زینا ئەحمه دی خانى ل کیشا خو مالییا کوردی

(کیشا دهه برگه‌یی ب پیتما ۵+۵) و ب (کیشا شعریا لهیل و مهجنوون) یا نیزامی گهنجهویئ فارس، کو ههمان کیش و ههمان سهروا بکارهینایه، دچیت، دیسان مه م و زین ههمی ل سهر کیشا عهرووزیا عه‌ره‌بی (دهریا هه‌زه‌ج) هاتیه دانان، ئەڤه ههمی ژ ئەنجامی کاریگه‌رییا زمانین ده‌ور و به‌ر ل سهر شعرا کلاسیکیا کوردی په‌یدا بوویه:

ده‌ورا فه‌له‌کی ژ به‌ختی فه‌یرۆز

دیسان کو نوما ژ نووڤه نه‌ورۆز

مه‌بنی ل وی عاده‌تی موباره‌ک

شه‌هری و سوپاهیان ب جاره‌ک

باژیر و که‌لات و خانی به‌ردان

ته‌شبیهی ب نژده‌یان و جه‌ردان

صه‌ف صه‌ف د مه‌شینه کووه و ده‌شتان

ره‌ف ره‌ف دخوشینه سه‌یر و گه‌شتان

ئه‌صنافی ئومه‌م صغار و کوببار

قه‌تعا نه‌دما د شه‌هری ده‌بیبار

(خانی، ۲۰۰۵: ۸۹-۹۰)

نمونه ل دويف کيشا عهرووزا

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
روژ	فهى	تى	بهخ	ژ	کى	له	فه	را	دهو
روژ	نهو	قه	نوو	ژ	ما	نو	کو	سان	دى
رهک	با	مو	تى	ده	عا	وى	ل	نى	مهپ
رهک	جا	ب	يان	ه	پا	سو	و	رى	شهه
دان	بهه	نى	خا	تو	لا	که	رو	ژى	با
دان	جهه	و	يان	ده	نژ	ب	هى	بى	تهش
تان	دهش	هو	کوو	نه	شى	مه	د	صهف	صهف
تان	گهش	رو	سهى	نه	شى	خو	د	رهف	رهف
يار	کوپ	رو	غا	ص	مهه	ئو	فى	نا	ئهص
يار	دهى	رى	شهه	د	ما	د	نه	عا	قهت
فه عوولون (مه فاعيل)			مه فاعيلون			مه فعوولو			
مه حزووف (مه قسوور)			مه قيووز			ئه خههپ			

نمونه ل دويف کيشا عهرووزا

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
رۆز	فهى	تى	بهخ	ژ	كى	له	فه	را	دهو
رۆز	نهو	فه	نوو	ژ	ما	نو	كو	سان	دى
رهك	با	مو	تى	ده	عا	وى	ل	نى	مهپ
رهك	جا	ب	يان	ه	پا	سو	و	رى	شهه
دان	بهر	نى	خا	تو	لا	كه	رو	ژى	با
دان	چهر	و	يان	ده	نژ	ب	هى	بى	تهش
تان	دهش	هو	كوو	نه	شى	مه	د	صهف	صهف
تان	گهش	رو	سهى	نه	شى	خو	د	رهف	رهف
بار	كوب	رو	غا	ص	مهم	ئو	فى	نا	ئهص
يار	دهى	رى	شهه	د	ما	د	نه	عا	قته
فهعولون (مهفاعيل)			مهفاعيلون			مهفعولو			
مهحزوف (مهقسور)			مهقبووز			ئهخرهپ			

- نموونه ل دویف کیشا خۆمالییا کوردی:

دیاری ئەف پارچه شعره ل دویف عهرووزا عه ره بی هاتیه دانان،
ژ لایهکی دیقه ئەو ل سه ره هه مان کیش و چارچۆقهیی (لهیل و
مهجنوون) یا نیزامی گه نهوی چوو یه، بهلی ژ لایی کاریگه ریا کیش
خۆمالییا (۱۰) برگی ژی دی ب ئەقی رهنگی ل خواری بیت:

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
رۆز	فهى	تى	بهخ	ژ	كى	له	فه	را	دهو
رۆز	نهو	قه	نوو	ژ	ما	نو	كو	سان	دى
رهك	با	مو	تى	ده	عا	وى	ل	نى	مهپ
رهك	جا	ب	يان	ه	پا	سو	و	رى	شهه
دان	بهر	نى	خا	و	لات	كه	رو	ژى	با
دان	جهر	و	يان	ده	نژ	ب	هى	بى	تهش
تان	دهش	هو	كوو	نه	شى	مه	د	صهف	صهف
تان	گهش	رو	سهى	نه	شى	خو	د	رهف	رهف
بار	كوپ	رو	غا	ص	مهم	ئو	فى	تا	ئهص
يار	دهى	رى	شهه	د	ما	د	نه	عا	قته
ه برگه					ه برگه				

ژ سه‌رجه‌می (۱۰) نیقه‌دی‌ران، پینچ نیقه‌دی‌ران شکه‌ستن تیدا دیار دبیت و پینجین دی ل دویف کیشا خۆمالییا دهه برگی‌یی (۵+۵) یا دروسته و ئەف یه‌که بو کیشا عه‌رووزی تشته‌کی به‌ربه‌لاف نینه، بینگومان ئەف چه‌نده د ناڤ زۆربه‌یا مه‌م و زینیدا ده‌یتته دیتن.

ئەف شلۆقه‌کرنا ل سه‌ری و بکاره‌ینانا په‌یقین (کوردی، عه‌ره‌بی، فارسی) ژ ی به‌لگه‌نه ل سه‌ر دیتنا ئیلیوتی، کو کاریگه‌ریا زمانین ده‌ور و به‌ر ل سه‌ر ریتما هه‌ر شعره‌کی ژ تشتین سروشتی و دڤیت نه‌ڤیتن (حه‌تمینه).

۲-۲- پیتم د ناڤ تیۆرین زمانفانیدا:

ب کاریگه‌ریا هزر و دیتنین رۆمان جاکوبسونی ئەوی کاریگه‌ر ب وانه‌یین (دی سوسوری) چه‌ندین قۆتابخانه و ریباژین ره‌خه‌یی ده‌رکه‌فتن و پرانییا ئەوان گرنگی ب لایه‌نین زمانی ددان، ئانکو زمان دکره‌که‌رستی شلۆقه‌کرنا هه‌ر دوو ئاستین ده‌نگی و ده‌لالی، چونکی نه‌ ب تنی "چ گۆتن" و نه‌ ژ ی "چاوا گۆتن" تیرا ئەوی چه‌ندی ناکه‌ن به‌ره‌مه‌ی ئەده‌بی شلۆقه‌بکه‌ن ز پیدڤی ب تیکه‌هل کرنینه. گرنگترین میتۆدین زمانفانیین پیتم تیدا دیاردبیت، ئەڤین ل خوارینه:

۲-۲-۱- پیتم د ناڤ میتۆدا بونیاتگه‌ریدا:

فۆرمالستیج کارتیکرن ل سه‌ر زۆربه‌یا میتۆدین پشتی خۆ هه‌بوویه، چونکی ئەوی گرنگی ب زانستی ئەده‌بی دا و ئەده‌ب وه‌کو زانست وه‌رگرت. گه‌له‌ک چه‌ق و تا ژ بونیاتگه‌ریج دچن و جۆرین ئەوی هه‌نه وه‌کی (بونیاتگه‌ریا شعریه‌تی و بونیاتگه‌ریا شیوازگه‌ری ...هتد)، به‌لی د ئەڤی خالیدا پتر مه‌به‌ستا مه‌ ریتمه‌ د ناڤ بونیاتگه‌رییدا.

د بونیاتگه ریښا گرنگی ل سهر څه دیتنا بنیاتی ټیکستی دهیته کرن، ټه وژی ژ (بو دیارکړنا وهکھه فی و بهرامبه ری و هه څډی و نیزیکی د ناقبه را ئاستین ریژمانی و ریتمی و شیوازگه ریډا) (ماچی، ۱۹۹۳: ۱۸۰). ئانکو د بونیاتگه ریښا گرنگی ب جوتکان دهیته دان و ټه و هکو ریتم دهینه پیشاندان.

د کارین جاکوبسونی (۱۸۹۶-۱۹۴۳) ژیدا (وهکو فورمالستان) ریتمی جهه کی سهره کی و سهنته ری نه بوو، به لکو ل گهل بابته تین دیدا هاتیته باسکرن.

جاکوبسون دبینیت کو (راسته شعر توندوتیژییه کا ریڅخستییه ب دژی زمانی روژانه، به لی دقت ټه وئی توند و تیژیی سنور هه بن، نابیت ټه و ببیته ټه گه ری گوهورینا فونیمان، چونکی ل ټه وی ده می ب تنی دی بنه دهنگین موزیکی) (شاینز، ۲۰۰۶: ۵۱-۵۲)، ئانکو چ واتا و دهالات نامینن. خالین گرنگین جاکوبسونی گرنگی پیدای، هه ر دوو ته وهین (هه لبراتن و ریژکرنینه) ټه وژی ژ بهر په یوه دنیا د ناقبه را په یقاندای چیدییت چ ژ لایئ ستوونی و چ ژ ی ژ لایئ ئاسویفه، چونکی دهنگ د ناف په یقاندای ب ټه رکی خو وهکو فونیمین و اتادار رادبن (حیزم، ۲۰۰۵). دیسان هه څته ری بی ل دهف جاکوبسونی گرنگییه کا تایبته هه یه و ټه و دبینیت دیرا شعری وهکو مه گناتیسین څه جه ماندنا په یقین بهرامبه هه څدوونه (چ د هه څډ یان هه څواتا و هه څته ری ب) یان ژ ی بین خودان هه مان ریڅخستنا دهنگی هه ی (حیزم، ۲۰۰۵).

ټیک ژ بابته تین جاکوبسونی گرنگییه کا باش پیدای بابته تی (هه څته ری بیی) بوو. رولی (هه څته ری بیی) هه می لایه نین فهرهنگی و ریژمانی ب خوڅه دگریت، ټه څجا چ ل سهر ئاستی وهرگرتنا په یقان یان ریژکړنا ټه وان بیت. هه ر چه نده جاکوبسون دیاردکته، کو

((ههفته‌ریبی ب تنی د شیوه‌یین ده‌نگییین جوداییین د دیرا هۆزانییدا ناهیته کۆمه‌کرن، به‌لکو ژ لایی جه و ستریس و شیوازی ده‌لالیقه ئاخذتین ریزمان ژی ب خوڤه‌دگریته)) (القاسمی، ۲۰۱۰: ۱۲). ب واتایه‌کا دی، ههفته‌ریبی ب تنی د ده‌نگ و په‌یقاندا دیار نابیت، به‌لکو یه‌که یان ئاستین مه‌زنترین زمانی ژی ب خوڤه‌دگریته، کو هه‌می پیکه‌ه دچنه د بواری ریزکرنییدا.

• بۆ شلۆقه‌کرنه‌ی نمونا مه‌ پشت به‌ستن ل سه‌ر هه‌مان نمونا (به‌ردخان سندی) کریه، ئەوا د میتۆدا شیوازه‌گییدا. ئانکو د هه‌مان نمونه‌دا هه‌فته‌ریبی ب ته‌سه‌لی هاتیه‌ دیارکرن.

۲-۲-۲- ریتم د ناف میتۆدا شیوازه‌گریدا:

ریتم د ناف میتۆدا شیوازه‌گریدا گه‌له‌ک یا جودا نینه‌ ژ میتۆدا بونیاتگری ب تنی د خاله‌کیدا نه‌بیت ئەوژی ئەوه، ریتم د بونیاتگرییدا پتر ب بنیاتی به‌ره‌می ئەده‌بیقه‌ ده‌یته‌ گریدا، به‌لی د شیوازه‌گرییدا پتر دچیته‌ دلایه‌نی وه‌سفیدا. ژ لایه‌کی دیقه‌ زانا و ره‌خنه‌گرین ئەفی میتۆدی ژی پتر ئەوان هه‌مان ره‌خنه‌گر و زاناییین میتۆدا بونیاتگریینه‌ ئەوین باس ل ریتمی کرین، ب تایه‌تی نافیی جاکوبسونی دیار دبیت. ب شیوه‌کی گشتی دی شیین بیژین کو ((شیوازه‌گری ئەو زانستی به‌ره‌هه‌ ئەوی بریکا وی تیکست و به‌ره‌می ئەده‌بی ده‌ینه‌ وه‌سفکرن ... ئەو ئاستین هه‌کولینا شیوازه‌گریی دکریارا وه‌سفکرنا تیکستی دا بکار دئینیت ئەقه‌نه: ئاستی ریتمی، ئاستی پیکه‌ه‌ته‌یی، ئاستی ده‌لالی)) (نه‌یلی، ۲۰۰۷: ۱۹۱). ژ ئەفی گوتنی دیار دبیت کو شیوازه‌گری سی ئاسته‌، به‌لی ئیک ئاست یی گریدا ی ریتمییه‌.

هندەك رهخهگرين شيوازگهريي، پتر بهرهف ئەندانياريا دەنگ و پەيفين د بهرهه مئ ئەدەبیدا دچن و و بریکا وەسفرنا ئەوان ریتمی دەسنیشان دکەن، بۆ نمونە (شوسری لابری بۆ هندی دچیت، کو دبیت هندەك شعر ریتم و موزیکا خو ژ سیسته مەکی بهرزەیی ناقحویی وەر بگرن یی سەره خو ژ ههڤگونجانیت ریزمانیین ئەفان شعران ... دبیت ئەف چەندە فونیمەکی یان تەفعلەکی یان دیرهکا شعری یان پتر بخۆفە بگريت) (شریم، ۱۹۸: ۹۰). ب شیوهکی گشتی ژی دی شیین ل دویف ئەفی خشته یی ل خواری ئەفی ئەندانياريا دەنگان د بهرهه مئ ئەدەبیدا دیار بکەین (بهکر، ۲۰۰۴: ۸۳-۸۸):

۱	جووت ههڤدەنگین نینگرتی	أ	وہکینیک	((أب) / (أب))
		ب	بهروفاژی	((أب) / (أب))
۲	جووت ههڤدەنگین دابری	أ	وہکینیک	((أب) / (أب))
		ب	بهروفاژی	((أب) / (أب))
۳	جووت ههڤدەنگین ناوینە	أ	دوو بارکرننا دوو فونیمین دابری ب شیوهکی نینگرتی	(أب / أب)
		ب	دوو بارکرننا دوو فونیمین نینگرتی ب شیوهکی دابری	(أب / أب)

۱- ل دویف دیتنا نعمت الله حامد نهیلی (گرنگی دان ب برگه و دەنگ و ستریسان ل دەف جاکوبسونی کاکلا راست و دروستا وی بۆچوونی یه ئەوا ب شیوازگه یا دەنگی بهرنیاس) (نهیلی، ۲۰۰۷: ۱۱۳). دبیت ئەف یه که ب شیوهکی دی ژی بهیته باسکرن، چونکی هندەم شلۆفەکار ریتما شعری ل سەر چەند ئاستین دیدا دابهشدکەن، ئەوژی ب ئەفی رەنگی ل خواری:

۲- خرڤه بوونا فونیمان

۳- دوباره کرن: ئاستی پەیفی، ئاستی ههڤۆکی.

٤- ههفته‌ریبی: ئاستن ته‌رکیبی، ئاستن ته‌رکیبی - ده‌نگی
(حسنی، ٢٠٠٧: ١٠٩-١٥٠).

ل دویف خالین ل سه‌ری هاتینه باسکرن، دشیاندایه نموونا ل
خواری بهیته شلۆقه‌کرن:

٣+٤ تژی چاقیت من خه‌لکن

٣+٤ تژی گوھیت من ده‌نگن

٢+٣+٣ سترانن .. هوزانن .. په‌یفن

٤ ئەز دئاخقم

٤ ئەو دئاخفن

٤ ئەز دکه‌نم

٤ ئەو ژی دکه‌نن

٤ پیکفه دکه‌نین

٤+٤ وه‌لی ئەز ب چ ناحه‌سم

٤+٤ ب تنی مه‌ ئەز، ئەز بی که‌سم

٤+٤ سترانه‌ک تیتته‌ بیره‌ من

٤+٤ ده‌یزت لناف هزرا من

٤+٤ "غه‌ریبی قی دنن مه‌ ئەز

٤+٤ بیانی مه‌، ل ژینن ئەز"

٣+٤ ئەز و هه‌قال و خه‌لک

٤+٣ سحاری هه‌تا شه‌قی

۳	دپه یقین ..
۵	وهلی په یقین مه
۲	بهفرن
۴	قهرسینه
۳	دسارن
۵+۳	ئه م دچین دهستین ئیکو دو
۳+۳	وهلی دهست نه دهستن
۲+۳+۳	مړینه .. پیتینه .. دارن
۳+۳	روژین من بی رهنګن
۴+۴	بی ئیقارن بی سچارن
۲+۳	که له خن .. ته رمن
۳	روژین من ..
۲+۲+۲	دهپن .. بهرن .. که څرن
۳+۳+۲	هشکن .. بی هیژن .. بی تیهنن
۴	وهکی ئیکن ..
۴+۲	ئه ری .. وهکی ئیکن
۴+۲	شهمبی .. و پینچ شهمبی
۵+۳	و ههمی روژین حهفتی
۳	ههر ئیکن
۳+۳	نه خو تیدګه هم

۵	نه وانا تیدگه هم
۴+۴	سترانهک تیتته بیرا من
۴+۴	دلهیزت لناق هزرا من
۴+۴	"غهریبی قی دنی مه ئەز"
۴+۴	بیانی مه ل ژینی ئەز"
۳+۵	باژیر ده‌ریایا مروقانه
۵+۴	پیشنگه‌ها سه‌روچاقانه
۴	که‌نی و گری
۳	ده‌نگ و ره‌نگ
۴	تینه رشتن
۴+۲	تژی کولانانه
۵+۵	وه‌لی نزانم بوچی دگرین
۴	بوچی دکهن
۲+۴	هن‌دی هزریت خو دکم
۵	ریک لبن پیت من
۴	دحلسن
۴	بیری‌ت به‌ری
۴	به‌رچاقیت من
۴	دقه‌رسن
۴+۳	وینه‌یین سالی‌ت به‌ری

دئەلبوما رجا من دا نڧستينه	٤+٤+٤
وهلئ بشهڧ	٤
چاقا لمن دنه قينن	٤+٤
دله يزن	٤
داوه تا خو لسهر سينگئ من دکن	٢+٤+٤
سترانهک تيته بيرا من	٥+٣
دله يزت لناف هزرا من	٥+٣
"غه ريبيئ قئ دنئ مه ئەز	٥+٣
بياني مه ل ژيني ئەز" (سندی، ٢٠٠٨: ٣١-٣٥)	٤+٤

- شلوڤه کرنا نمونئ ل دويف ږيما ناڤخويئ:

خرڤه بوونا فونيمان:

هوسا ديار دبیت کو هيچ دهنگه کی کونترول ل سهر دهنگه کی دی نه کره، به لکو هه ڤسه نگییه ک د ناڤه را دهنگاندا هه يه و ئەڤه ژئ بوئ هئوئ چهندي ڤه دگه ږيئ، کو هوزانڤان يئ به رزه يه و بابه ته کی ديارکری د هوزانيدا خويا نابيت.

دوباره کرن:

أ- ئاستئ په يڤ:

- دوباره کرن د ئاستئ ئاسوييدا: ئەز/ ئەز (ريزا ١٠)، دهست/ دهست (ريزا ٢٣).

- دوباره کرن د ئاستئ ستونيدا: (تژی ٢ جارن)، (که نی ٤ جارن)، (سحار ٢ جارن)، (روژين ٣ جارن)، (ئیکن ٣ جارن).

(دهنگ ۲ جاران)، (رهنگ ۲ جاران)، (قهرس ۲ جاران)، (ئهز ۱۲ جاران)، (من ۱۵ جاران).

دوباره کرن:

أ- ئاستی په یف:

- دوباره کرن د ئاستی ئاسویدا: ئهز / ئهز (ریزا ۱۰)، دهست / دهست (ریزا ۲۳).

- دوباره کرن د ئاستی ستونیدا: (تژی ۲ جاران)، (که نی ۴ جاران)، (سحار ۲ جاران)، (روژین ۳ جاران)، (ئیکن ۳ جاران)، (دهنگ ۲ جاران)، (رهنگ ۲ جاران)، (قهرس ۲ جاران)، (ئهز ۱۲ جاران)، (من ۱۵ جاران).

ب- ئاستی هه فوکی:

ب تنی دوباره کرنا هه فوکیا دهنگفه دانی دهیته دیتن، ئه وژی ب دوباره کرنا هه چار ریژین ل خواری سی جارن:

سترانهک تیتته بیرا من

دلهیزت لناف هزرا من

"غهریبی فی دنی مه ئهز"

بیانی مه ل ژینی ئهز"

ههفته ریبی:

(ئهز دئاخقم / ئه و دئاخفن)، (ئهز دکهنم / ئه و ژی دکهنن)، (دهست/ نه دهستن)، (بی ئیقارن / بی سحارن)، (نه خو تیدگه هم/ نه وانا تیدگه هم)، (که نی / گری)، (بوچی دگرین / بوچی دکهنن)، (سحار/ شهف).

سەروا:

ژ سەرجهمی (۶۵) ریزین ھۆزانی (۵۲) ریز ب دەنگین (کونسونات) ب دوماھی دەین و ریزا ئەوان دبیتە (۸۰%)، بەلی سەرویا ھۆزانا پشٹی ئەفی ھۆزانی (ئانکو ژ ھەمان کۆمەلا ھۆزانان یا ب ناف و نیشانی (لمن نەگرە) ھاتیە وەرگرتن) ژ (۵۵) ریزان پیکدھیت و تنی (۱۷) ریز ب دەنگین (کونسونات) ب دوماھی دەین و ریزا ئەوان (۳۰,۹۰%) یە.

دیاردین ریتیمین تاییەت ب ئەفی ھۆزانی:

- پەیفین خەموکی تیدا: (بەفرن، قەرسینە، دسارن، مرینە، پیتینە، دارن، کەلەخن، تەرمن، دەپن، بەرن، کەقەرن، ھشکن، بی ھیزن، بی تیھن).

- دریزی و کورتیا ریزان ب شیوہکی ئیکجار لقوق ھاتیە گوھورین، چونکی (۲۱) جارن ریزین کورت و دریز ھاتیە گوھورین.

ئەگەر بەریخو بدەینە رەنگفەدانا ئاستی ریتمی د ئاستی سیمانتيکیدا، دیار دبیت کو ھۆزانقانی د ریتم و سەرواییدا بنیاتی سیمانتيکی و ریتمی پیکفە ب ئەفی رەنگی گونجاندینە:

ئاستی سیمانتيکی	ئاستی ریتمی
تیکەلکونا واتایان	نە دیاربوونا فونیمەکا زالا دیارکردی
بابەتی ئیکی یی ھۆزانی = بەرزەبوون	گوھورینا یەکەبەین ریتمی ب شیوہکی بەلز و کورت و دریز (نەئیکسانی) = بەرزەبوون
بابەتی دوویی ھۆزانی = خەمگینی (بی)	سەروا ب کونسوناتا بدوماھی ئیانیە = خەموکی ھیفیوون)

ئەگەر ب ھویری سەیری ئەقان شلوقةکران بکەین، دئ دیار بیت ئەف ھۆزانە ب شیوہکی ھاتیە قەھاندن، ئاستی سیمانتيکی ب شیوہکی تەمام ل گەل ئاستی ریتمیدا یی گونجایە و بابەتی ھۆزانی

بئ هیقیبوون و بهرزهبوونه، فۆرمی هۆزانی ژى هاتن و چوون و ئینان و برنه و ل سهر هه می ئاستان رهنگفه دایه، ئانکو بهرزهبوون و لڤوکی د ئاستی ریتمیدا هه نه، ئه وژی رهنگفه دانا ئاستی سیمانتیکیه.

۲-۱- ریتم دناڤ میتودا "رهخنا ریتمیدا":

جوداهیا دیتنن میشونیکی (۱۹۳۲-۲۰۰۹) ل گهل دیتنن بهری ئه وى د هندیدا دیاردبیت، کو ئه و دبینیت ریتم نه ب تنی پیکهاته که ژ پیکهاته بین ئاخفتنی، به لکو دیارده کا چاندی و خورستییه د گشت ئاخفتنیدا، ئه وه بنه مایی ئاخفتنی و رافه رکرنه ئه وى پیشبینیکه ت (محفوج، ۲۰۰۵). راسته ئه ف بهریخودانه نه یا نوییه و ل دهف رهخنا نوی (ب تاییه تی ئیلیوتی) دیاردبیت، به لى ئه وى گه له ک گه شه ب ئه فى تیگه هی دایه. کارین (به نفیستی) ل دور ریتمی و ده ریخستنا ریتمی ژ تیگه هین کلاسیکی، دیسان گریدانا ئه وى ب تیورا نیشانیقه (الدلیل)، ری بهرامبه ر میشونیکی فه کر، دا ئه و ئه فى تیگه هی به رفره بکه ت ل ناڤ شعرییه تا گوتاریدا (الواری، ۲۰۱۲).

میشونیک دبیزیت: پیدقییه تیورا ریتمی ژ هه می لایه نین لیکنیزکرنی بهیته دویرکرن، پیدقییه ریتم بچیه د ناڤ کاکلا گوتاریدا و نابیت گوتار ب تنی د نیشانیدا بهیته کورته فه کرن، چونکی نیشان ل سهر جوتکان دمینیت، به لى گوتار یا گشتیه و ریتم ژى دچیه دناڤ له شی سهرجه م گوتاریدا.

ئه فى رهخنه گری دقیا ئه ده بی ب گشتی (ریتمی ب تایه بتی) ب گریدانا خو یه تی ب میژووینیقه باس بکه ت، ئانکو سیسیته می ته فاعولا د ناقبه را زمان و میژوو و ئه ده بی. ل ده ف میشونیکی (شعر کۆمفه بوونا دهنگانه، دهنگین تاکه که سی و جفاکی و میژوو و جوگرافی و سیاسه ت و ئاستین جوانکاری و هزری. ریتم د تیکستیدا

يا گريڊاي خوينه ريبه پتر ژ شاعري، چونكي ٺه و دشيتت ل دويڤ
 هزا خو ئاستين ريتمي تيدا بگوهوريت) (الواري، ۲۰۰۵).
 ميشونيك ب دڙي ٺهوي چهندي راوستيا، كو ريتم وهكو خوشيهكا
 شعري بهيته هژمارتن يان ڙي بو جوداكرنا شعر و پهخشاني يان
 ڙي ببته كرياتر هكا فورمي. ٺهف وهكههقيهنه ناسناما ريتمي بهرزه
 دكهن و ٺهركي ٺهوي دقه شيړن. ل دهف ٺهوي ريتم ستوونهكه ژ
 ستوونين زماني، نه يي تاييه ته ب تيڪستين ٺهدهبيقه يان ڙي ب
 جوړهكي نقيسنقه، هر تيڪستهكي زماني تيڪستهكي ريتمي، بهلكو
 ريتم رهگهزي سهركيي چييوننا ٺهوي تيڪستيه. چونكي ريتم يا
 ههڦالچيمكه ل گهل واتا و دهلاله تي و سيمايين تاييه ته دهر
 گوتارهكيڏا ههنه (حيزم، ۲۰۰۵).

ل دهف ميشونيك ريتم ويني مروقيه ٺهوي نهخشاندی د ٺاخفتنا
 ٺهويدا، ٺانكو وينهكي خويه تيه، بهلي نه ب تني يي كهسهكي، يي
 سهردهمهكي و ٺهو كاودانين ٺهو كهس تيدا ڙياي. دبیت ٺهو ريتم
 ببته ريتما روشهنبيريكي يان يا چهرخهكي ههمي، وهكي ريتما
 شعرين جزيري كو دبته ريتما سهردهمي ٺهوي. ٺهف ڙي دي مه
 بهرف ٺهوي راستي بهت، كو ڦهكوله پيدقييه تاييه تمهنديين
 روشهنبيري ل پيشچاف وهربرگريت، هنديكو خويه تي يا ل گهل ٺهوي
 روشهنبيري ههڦنسيای بيت.

ٺهگر ههر سي نمونين شعرين ل خواري بو شلوڦهكرني بهيته
 وهرگرتن، دي بهريخودانا ميشونيك ل دوور ريتمي دياربيت،
 چونكي شعرا ٺيكي يا (مهلاي جزييه ۱۵۶۷-۱۶۴۰ ز) و يا دوويي
 يا (هقيي تهيرانه ۱۵۴۹-۱۶۳۱ ز) و يا سيني ڙي يا (بهدهويه ۱۹۲۵
 - ۱۹۸۱ ز)، ٺانكو ههر دوو شاعرين ٺيكي يين ههمان سهردهمن،
 بهلي شاعري سيني پتر ژ دوو سهدان سالان پشتي ٺهوان هاتييه.

أشعرا مه لایین جزیری:

۱. نەیشە ککەرا گەردەن ژ عاج
دیساب رەشتۆزین صەمەد
۲. قەوسین ل بالا فەرق و تاج
کەبیر رەشانەن بی عەدەد
۳. کەبیر رەشانەن بی حساب
مصری کو دان سیقار و تاب
۴. سەد رۆستەم و ئەفراسیاب
کۆشتن ل وان کەرکەر جەسەد
۵. سەد پادشاه و خوسرەوان
جان دان ژ عشقی و پەوان
۶. شیرین و لبسی ئەرغەوان
من دین ل بەژنا (سرو قد)
۷. من دین ل بەژنا عەرەرین
تایین زوباد و عەنبەرین
۸. بایی صەبا دا صەنبەرین
زولف چوونە سەر نوورا صەمەد
۹. زولف چوونە سەر توورا زەلال
جارەک وەرە بایی ئەسەد
۱۰. سەحاری جوهتی جادووان
شیرۆ ژ پەمزا ئەبرووان
۱۱. دل گرت و دا بەر کاشووان
کەرکەر ل مسکینان کەبەد
(جزیری، ۲۰۱۱: ۱۳۵)

أ- شعرا فقیہی تہیران:

۱. ئەى ئاف و ئاف ئەى ئاف و ئاف ما تو ب عشق و موحبەتئى
 ۲. مەوج و پىلان تاقىي بە لاف بئ سەکنە ئو بئ راحەتئى
 ۳. بئ راحەت و بئ سەکنەئى يان عاشقى باخوئى خوئى
 ۴. يان شوبهەتئى قەلبئى مەئى ژ عشقا كئى نا تەبتئى
 ۵. ژ عشقا كئى ھەر تئى و تئى ھەتا كەنگى ھەر بئى و بئى
 ۶. بۆ من بىژە ھەيرانئى كئى ي دا ئەز بزائم قەسەتئى
 ۷. دا ئەز بزائم قئى سوپئى ژ ھندەكئى ھەتا پورئى
 ۸. ژ مەعنەيا قئى گور گورئى ژ كئىرا دكى قئى تاعەتئى
 ۹. تاعەت دكى بئ پ پا ئو دەف چەندى دكى چوونال ھەف
 ۱۰. دەنگئى تە تئى ب روژ و شە زكرى دكى ب حالەتئى
 ۱۱. ژ كئىرا دكى زكرى ب حال قەت گوشكوشا ناكى بەتال
 ۱۲. شوبهەتئى من رەحتئى ەمال شەقان و روژان خەو نەتئى
- (فەقەيئى تەيران، ۲۰۰۵: ۶۳-۶۴)

ب- شعرا بەدەوى:

۱. ئىرو ژ دەستئى تە فەلەك خوين كەتئە دل بئ لۆمەيە
۲. كانئى بەگ و بورجئىن بەلەك چاوا بكم رووز و شەبئى
۳. ئاغايئى كوردا ھوون وەرن لئ ئەم فەقىر و بئ سەرن
۴. ھاویر ل مە جەنگ و شەرن دەردئى كەتئە كەزەبئى
۵. پور شەرمە ھوون ناكئى شەپئى ئاخا مە بوويە سەد كەرى

۶. کا مه‌دهن و دهشت و بهری یه‌زدان ل سهر وه شه‌دهه بی
 ۷. یه‌ک جار نه‌ما پورسی بکن ئالا ل مه وندا دکن
 ۸. فا دژمنا دل شا دکن شه‌رمه کو ئاغا رانه‌بی
 ۹. رابن وهرن ئاغا و بهگ چاخ چوول مه بوویه دهرنگ
 ۱۰. سهر لاوی کوردا قیر و جه‌نگ سیته‌م ل و ادی زیده بی
 ۱۱. گازی بدن خو خورتان ژ دل تیر و که‌فانا بدنه مل
 ۱۲. دا ئهم بچن بوستانی گول دهردی (بی‌خه‌و) دهرمانه بی
- (به‌دهری، ۲۰۰۴)

ههر سی نمونه ل سهر کیشا عرووزی (ره‌جه‌زا ۸ ته‌فعیلا یا سالم) هاتینه دانان، که واته ل دویف ریبارین که‌فن پی‌دقییه هه‌مان بنیاتی ریتی هه‌بیت، به‌لی د راستیدا خاندن و گوتنا ههر شعره‌کی جودایه ژ شعرین دی، بو نمونه مه‌لای جزیری (۳۱) په‌یقین بیانی بکارهیناینه، به‌لی فه‌قیی ته‌یران (۲۲) په‌یقین بیانی بکارهیناینه و به‌دهوی ب تنی (۹) په‌یف، دیسان په‌یقین مه‌لای جزیری قورسترن بو تیگه‌هشتنی ژ بین ههر دوویان، به‌لی بین به‌دهوی پتر نیزیکی مه‌نه وه‌کو خوینده‌فانین سه‌رده‌مانه! ئه‌فه ژی ل دویف دیتنا میشونیکی بو ئه‌فان ئه‌گه‌ران دزقریت:

- سه‌رده‌م:

دیاره کو مه‌لای جزیری و فه‌قیی ته‌یران کورین ئیک سه‌رده‌من و ل ئه‌وی سه‌رده‌می بکارهینانا په‌یقین عه‌ره‌بی و فارسی ژ پی‌دقیاتیین روژی بوون، چونکی ئه‌و خه‌لکی ئه‌وان بو شعر دنقیسین تا رادیه‌کی ب ئه‌وی زمانی د ئاخفتن، ئانکو زمانه‌کی تیگه‌هل، ژ

لايهكى ديقه بهدهوى كيتر ژ ئهوان پهيئين بياني بكارهينايه و
ئهفه ژى دزقريتهفه بو ئهوى سهردهمى ئه و تيدا ژيائى، بى گومان
پهيئين بياني د زمانى كورديدا كيتر بوون ههتا د ئاقتنا روژانه ژيدا.

- رۆشهنبيرهيت:

راسته مهلايى جزيرى و فهقيى تهيران يين ئيك سهردهمن، بهلى
شعرا جزيرى ئاستى ئهوى بلندتره ژ يا فهقيى تهيران، چونكى ئه و
رۆشهنبيرهتا مهلايى جزيرى ههى بلندتر بوو ژ يا فهقيى تهيران، ژ
لايهكى ديقه مهلايى جزيرى بو تهخهكا دياكرى يا جفاكى شعر
دنفيسى و فهقيى تهيران پتر ب شاعرهكى مللى دهيته نياسين، ئهفى
خالى ژى كاريگهري ل سهر شيوازي شعري و فورمى ريمى ژى
ههبوويه.

- خود:

خالا ديا ميشونيك باس لى دكهت ئهوه كو ريتما شعري يا
گريداي خاندهقانيه، ئانكو شيوازي خاندنى، بيگومان كاريگهريا
ئهندامين ههناسى و بارى دهروونى و شيوازي تيگههشتنا
خواندهقانى كاريگهريى ل سهر ريتما شعري ههيه، بو نمونه ئهگه
ئه م هه ر سى نمونين ل سهرى بخوين، دى دياربيت كو ريمين
ئهوان هه ر سى يا وهكى ئيك نينن، ئهفجا ئهگه نمونهكا ب دوو
ريمين جودا بيت، دى ئيكجار شيوازي خاندنى هيته گوهرين.

ب شيوهكى گشتى، دى شينين بيژين كو د ئهفى سينگوشا ريتميدا،
مهلايى جزيرى و فهقيى تهيران د ئيك ئاستدانه ب شيوهكى ئاسويى،
بهلى ب تهمامى وهكى ئيك نينن، ديسان بهدهوى ژى د هه مان

سیگوشه‌دایه به‌لی ب شیوه‌کی ستونی ل گهل هر دوو شاعرین
دی دهیت:

به‌دهوی

مه‌لایی جزیری فقهایی ته‌یران

ئه‌نجام:

۱- ریتیم تیگه‌هه‌که د پرانییا بوارین ژیانیدا هه‌یه، به‌لی بو شعری
ریتیم خالا هه‌ره‌گرنه و ب ریکا ئه‌وی شعر ژیهک و دوو دهینه
جودا کرن.

۲- ریتیم د میتودین کلاسیکیدا ب کیمی دهاته باسکرن، ئه‌گه‌ر
هاتبا باسکرن ژیه‌و ئه‌و گرنگی نه بوو یا کو جهی گرنگییا ریتیمی د
شعریدا بگریت.

۳- د میتودین ئستاتیکیدا، ریتیمی پتر ب چاوانیا گوتنا هوزانیفه
دهاته گریدان ب تایبه‌تی د میتودا فورمالستیادا، به‌لی تیگه‌هی ئه‌وی د
میتودا ره‌خانا نویدا پتر گه‌شه کر و گرنگییه‌کا مه‌زن پی هاته دان و
ئیکسه‌ر هاته باسکرن.

۴- د میتودین زمانقانیادا، ب تایبه‌تی د بونیاتگه‌ریی و
شیوازگه‌رییدا، ریتیمی جهه‌کی سه‌ره‌کی هه‌بوو و ل گهل بنیاتی
سیمانتیکیفه هاته گریدان و هه‌فگونجانه‌ک د ناقبه‌را هر دوویاندا
په‌یدا بوو.

۵- د میتودا زمانیا ره‌خانا ریتیمیدا، ریتیم به‌ره‌ف تیوره‌بوونی
چوو و (موشونیکی) هه‌ودلدایه ریتیمی بکه‌ته بنه‌مایئ تیگه‌هشتنا
به‌ره‌همی ئه‌ده‌بی و بیی ریتیم به‌ره‌همی ئه‌ده‌بی ناچیت، ئانکو ریتیم

جیہانہ کا روحیہ ل بہر بہدہنی شعری و پیدقییہ برہیخو بدہینہ
روحا شعری نہکو بہدہنی ئہوی.

۶- ژ بہر کو ریتما شعری تشتہ کہ ناہیتہ دستفہدان، بہلکو
ہہست پی دہیتہ کرن، لہورا ب دیتنا مہ تیگہہ و تیورین ریتمی ل
ہیچ سہردہمی بدوماہی نہہاتینہ و ب دوماہی ناہین و بہردہوام
دی تیگہہ و تیورین ریتمی پہیدا بن.

ژيډهر :

- أ. رتشاردز(٢٠٠٥) مبادئ النقد الادبي والعلم و الشعر، ترجمة: محمد مصطفى بدوي، المجلس الاعلى للثقافة، القاهرة.
- اسية، داحو (٢٠٠٨-٢٠٠٩) الايقاع المعنوي في الصورة الشعرية: محمود درويش نموذجاً، (رسالة ماجستير)، جامعة حسبية بوعلی - الشلف.
- أنيس، د. ابراهيم (١٩٥٢) موسيقى الشعر، ط٢، مكتبة الانجلو المصرية، القاهرة.
- بكر، د. محمد (٢٠١١/٢/٩) ميتودين رهخهني، وانهيين دكتورايي، زانكوياهوك / فاكولتيا زانستين مرؤفايهتي / پشكا زمانى كوردي، (٢٠١١-٢٠١٢).
- بيتر شاينز(٢٠٠٦) المدرسة الشكلانية الروسية، ترجمة: خيرى دومة، موسوعة كمبريدج في النقد الادبي (من الشكلانية الى ما بعد البنيوية ٨)، المجلس الاعلى للثقافة، القاهرة.
- بهدهوى، مهلا بهشيرئ (٢٠٠٤) غازيا بهلنگازان، دهزگهها سپيريز يا چاپ وهشانئ، دهوك.
- تهيپ، موئهيد (٢٠٠٩) ستران و بهفر و ئاگر، چ٣، پهرتوكخانا جزيرى، دهوك.
- جودات، أ. د. محمد (٢٠١١) في العروض والشكل البصري: قراءة تناصية في الحداثة الشعرية العربية، ط١، عالم الكتب الحديث، أربد.
- حمادة، د. ابراهيم. كتاب ارسطو، فن الشعر، ترجمة و تقديم و تعليق: مكتبة الانجلو المصرية.
- حمدان، د. ابتسام أحمد (١٩٩٧) الاسس الجمالية للايقاع البلاغي في العصر العباسي، ط١، دار القلم العربي، حلب.

- حيزم، أحمد (٢٠٠٥) نحو مقارنة انشائية للايقاع، منتدى اللغة العربية وأدائها.
- دۆسكى، تەحسین ئیبراھیم (٢٠٠٥) شاكارا ئەحمەدى خانى: مەم و زین، دەزگەھا سپیریژ یا چاپ و وەشانى، دھوك، (٨٩-٩٠). عبداللطيف الواري.
- _____ (٢٠١١) ديوانا مه لايى جزيرى، چ٢: فەوژارتى و زیدەكرى، دەزگەھا سپیریژ یا چاپ و وەشانى، دھوك.
- دیرەشى، سەعید (٢٠٠٥) ديوانا فەقیى تەيران، دەزگەھا سپیریژ یا چاپ و وەشانى، دھوك.
- الروبي، د. الفت كمال (١٩٨٣) نظرية الشعر عند الفلاسفة المسلمين (من الكندي حتى ابن رشد)، دار التنوير للطباعة والنشر، بيروت.
- زغيب، هنري (٢٠١١) لغات اللغة: نظم الشعر والنثر بين الاصول والابداع، ط١، دار الساقى، بيروت.
- س. م. بوندى (٢٠١٣) ل دوور ريتى، وەرگيران: د. عبدى حاجى محمد و م. مەسعود جەمیل، ريفه به ریا چاپ و به لاکرنى - دھوك.
- سندی، د. بەدرخان (٢٠٠٨) هۆزانقانى گوندى پەريخانى، دەزگەھا سپیریژ یا چاپ و وەشانى، دھوك.
- شريم، د. جوزيف ميشال (١٩٨) دليل الدراسات الاسلوبية، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع، ط٢، بيروت.
- علي، علوان، محمد. شعر الحداثة، ص(١٥-١٦)، من موقع : www.kotobarabia.com

- الفرحان، د. محمد جلوب (٢٠١٢) ديموقريطس ومدرسته الفلسفية، مجلة الفيلسوف: www.wordpress.com
- فضل، د. صلاح (١٩٩٨) نظرية البنائية في النقد الادبي، ط١، دار الشروق، القاهرة.
- القاسمي، أ. د. محمد عبدالله (٢٠١٠) التكرارات الصوتية في لغة الشعر، ط١، عالم الكتب الحديث للنشر والتوزيع، اربد.
- ماضي، شكري عزيز (١٩٩٣) في نظرية الادب، ط١، دار المنتخب العربي للدراسات و النشر و التوزيع، بيروت.
- مجدي وهبة و كامل المهندس (١٩٨٤) معجم المصطلحات العربية في اللغة والادب، معجم المصطلحات العربية في اللغة والادب، ط٢، مكتبة لبنان، بيروت.
- مجموعة من المؤلفين (١٩٨٢) منهج الشكلي: نصوص الشكلايين الروس، ترجمة: ابراهيم الخطيب، مؤسسة الابحاث العربية، بيروت.
- محفوظ، حافظ (٢٠٠٥) مقدمة في تعريف الايقاع، مجلة الشروق <http://www.turess.com>
- مداخل الى شعرية هنري ميشونيك، ٢٠١٢: www.alimbratur.com
- موكرى، د. محهمد (١٩٩٩) گوراني يا ترانه هاي كوردي، وهرگيران و پيشه كي: د. شوكرية رهسول، چاپخانه ي وهزاره تي روشنبيري، ههولير، ل٣٦.
- مهعروف، د. كه مال (٢٠١٢) ديواني عاصم، ليكولينه وه و ساغ كردنه وه ي: چاپخانه ي روشنبيري، ههولير.

- نهيلي، نعمت الله حامد (٢٠٠٧) شيوازگهري: تيوري و پراكتيك (فهكولينه كه دبيافى هوزانيدا)، چ١، دهزگهها سپيريز يا چاپ و وهشاني، دهوك.
- النويهي، د. محمد (١٩٦٤) قضية الشعر الجديد، المطبعة العالمية، القاهرة.
- الهاشمي، د. علوي (٢٠٠٦) فلسفة الايقاع في الشعر العربي، ط١، المؤسسة العربية للدراسات و النشر، بيروت.
- الواري، عبداللطيف (٢٠١٢) مداخل الى شعرية هنري ميشونيك: www.alimbratur.com
- الوهايي، منصف (٢٠٠٧) الايقاع ... المصطلح الاجنبي ونشأة المفهوم: www.alawan.org

ملخص البحث

يتناول هذا البحث الموسوم ب (مفهوم الإيقاع في النظريات النقدية/ بحث نظري - تطبيقي) مفهوم الإيقاع في النظريات النقدية القديمة والحديثة حيث أن كل منهج او مدرسة نقدية لها رؤية خاصة بها للإيقاع، وتتناوله من منظور خاص بها، فمثلا المدرسة التقليدية تجمع و تختصر الإيقاع في الإيقاع الخارجي، أما المدراس الحديثة فتتنظر الى الايقاع كمفهوم يحتضن الوزن و القافية و الايقاع الداخلي ايضا.

وقد أنقسم البحث على مبحثين: يتناول المبحث الاول الإيقاع و مفاهيمه بشكل عام، حيث يقسم المفهوم الى اربعة مفاهيم اساسية: المفهوم الدوري، المفهوم التعاقبي، المفهوم المكاني و المفهوم اللساني (اللغوي). أما المبحث الثاني فينقسم على ثلاثة مفاهيم للإيقاع: الإيقاع بمفهوم كلاسيكي، الإيقاع بمفهوم جمالي و الإيقاع بمفهوم لساني او لغوي.

Abstract

This study concentrates on the rhythm in the classical and modern critical theories. This is because each approach or critical school has its distinct view about the poetic rhythm. For instance, the classical theory specifies the rhythm in the external rhythmic features, while the framework of the modern theories is wider and its focus includes poetic meter and rhyme, as well as the internal rhythm.

The study contains two parts. The first one is a general section about the concepts of the poetic rhythm comprising of the rhythm of places, the circled, diachronic, and linguistic concepts. In addition to the second section which is a discussion about the classical, aesthetic and linguistic views of rhythm.